

ОДРЖИВИ ТУРИЗАМ У ФУНКЦИЈИ РАЗВОЈА ЛОКАЛНЕ САМОУПРАВЕ – ПРИМЕР ОПШТИНЕ ГРОЦКА

Велимир Шећеров¹

Дејан Филиповић²

УДК: 338.484(497.11)

DOI:10.14415/konferencijaGFS 2015.104

Резиме: Туристички привреду општине Гроцка је немогуће посматрати ван контекста укупне понуде Града Београда. У раду је кроз конкретан пример појашњен термин одрживи туризам и његова улога у свеукупном развоју локалне територије. Општина Гроцка је изабрана због неколико својих специфичности. Општина Гроцка заузима положај између два европска мултимодална Коридора – X и VII, чија се пуна експлоатација и активирање развојних потенцијала на подручјима Србије која им гравитирају тек очекује, односно између две развојне осовине Србије: Дунавске и Великоморавске. Дунавска развојна осовина захвата североисточни део Општине и подразумева развојне активности концентрисане око магистралног пута Београд-Смедерево. Окосницу Великоморавске развојне осовине представљају ауто-пут (у западном и јужном делу Општине) и железничка пруга Београд –Ниш (у њеном јужном делу) са припадајућим функцијама. Осим природних и антропогених потенцијала развоја туризма, који се могу поделити у неколико нивоа, ово подручје представља део највећег туристичког тржишта у Србији (АП Београд). На основу исцрпне анализе, а уз примену јасних методолошких оквира и индикатора, аутори у раду дају предлоге за просторну организацију туризма на територији ове општине, планску концепцију и типове туризма, тежећи да унапреде економски биланс локалне самоуправе а самим тим и њен укупни развојни потенцијал и перспективу.

Кључне речи: Одрживи развој, туризам, просторно планирање, локална самоуправа, интеграција

1. УВОД

Градска општина Гроцка налази се на контакту шумадијског побрђа и војвођанске равнице. Ограничена је Дунавом са североистока, долином Завојничке реке, Авалом и "Шумадијском гредом" са запада и долином реке Раље са југа. Близина

¹ Проф. др Велимир Шећеров, д.п.п. Универзитет у Београду, Географски факултет, Студентски трг 3/3, Београд, Србија, тел: 011 2637 421, е – mail: vsecerov@gef.bg.ac.rs

² Проф. др Дејан Филиповић, д.п.п. Универзитет у Београду, Географски факултет, Студентски трг 3/3, Београд, Србија, тел: 011 2637 421, е – mail: dejanf@EUnet.rs

Београда омогућава подручју општине блиске функцијске везе (продаја пољопривредних производа, развој туризма, и сл).

Градска општина Гроцка има повољан географски положај у односу на ширу регионалну средину, на шта утиче међународна пловна река Дунав, град Београд, као и контакт Шумадијске површи и Панонског басена. Општина има и веома повољан саобраћајни положај (два европска коридора X и VII). Аутопут Београд–Ниш и железничка пруга Београд–Пожаревац су главне саобраћајнице које од Београда прелазе у Моравску долину, пролазе кроз подручје општине долинама Завојничке реке и реке Раље.

Према административно-територијалној подели општина Гроцка је једна од 17 општина Административног подручја Града Београда. Градска *општина Гроцка заузима површину од 289,23 km²*. Према попису становника из 2011. године имала је 81.929 становника.

Положај општине Гроцке, као саставног дела АП Београда, по питању развоја туристичке привреде ослоњен је на богате природне и антропогене ресурсе, добар саобраћајни положај као и традицију становника овог подручја. У просторно-функционалном смислу, од посебног значаја за општину Гроцка у процесу евроинтеграција је пројекат Дунавски регион + (Donauregionen+), а посебно израда заједничке свеобухватне стратегије за земље дунавског слива (EU Danube Strategy).

2. ПРОБЛЕМИ, ПОТЕНЦИЈАЛИ И ОГРАНИЧЕЊА ЗА РАЗВОЈ ОДРЖИВОГ ТУРИЗМА

Понуда и број лежајева угоститељских објеката на територији општине **Гроцка** у овом тренутку су релативно скромни. Своде се на смештај у хотелу “Радмиловац” који се налази на Смедеревском путу на 8 км од центра Београда и располаже са 23 собе високог комфора, те на мотел “Млинарев сан” такође на смедеревском путу, сличног капацитета. Категоризација осталих угоститељских објеката није до краја извршена. Викенд насеља (изграђена током 70-их и 80-их година 20. века) у подунавском делу Општине, представљају квалитетан грађевински фонд способан да прими велики број посетилаца (власника) или гостију (који се не евидентирају у укупном броју посетилаца).

Број туриста и број ноћења у општини Гроцка је, сходно капацитетима, веома мали. У укупном броју туриста на простору Београдског метрополитена Гроцка учествује са занемарљивих 0,15% и још мањим уделом у броју ноћења 0,11%. У структури гостију раније су доминирали инострани гости да би 2008. број домаћих и страних посетилаца постао изједначен. Просечан боравак туриста је око 1,6 преваходно као последица близине Београда уз доминантно излетнички карактер туристичке понуде без дужег задржавања на месту.

Пре дефинисања потенцијала и ограничења за развој туризма у општини Гроцка, потребно је дефинисати *циљеве* развоја туристичке привреде:

- интегрисање туристичке понуде подручја с понудом регионалног окружења (нарочито у оквиру Града Београда) и развој специфичних туристичких производа према захтевима иностране и домаће туристичке тражње;

- конципирање, организација, афирмација и комплетирање специфичне туристичке понуде и атрактивних програма на планском подручју;
- повећање саобраћајне доступности и међусобно повезивање туристичких простора ради обједињавања и обезбеђења туристичке понуде;
- комплетирање јавнокомуналне и туристичке инфраструктуре у функцији развоја туризма и повећање стандарда услуга постојећих и планираних туристичких капацитета;
- иницирање и стимулисање развоја активности комплементарних туризму;
- активирање локалног становништва за рад на унапређењу развоја туризма.

Основни **потенцијали** туристичке привреде заснивају се на интегралном комбиновању (плански артикулисаном у концепцији развоја) природних и антропогених (друштвених) потенцијала простора.

Природни:

- **Река Дунав и подунавски део Општине; Грочанска ада и ада Спруд** - Дунав представља границу општине у дужини од 24 км. Обале Дунава и Грочанске аде користе се за риболов и рекреацију. У потезу Винча-Југово (Смедерево) атрактивна обала иницирала је изградњу викенд насеља.
- **Видиковци у подунавском делу Општине** – односно локације на вододелницама код Дунава које се препознају као атрактивни туристички пунктови
- **Термалне воде** – и даље неискоришћене али испитивања отварају могућност да постоје (слично као у Младеновцу) и да се могу искористити у бањске сврхе.
- **Квалитетно пољопривредно земљиште** – погодно и за развој виноградарства и потенцијалног виноградарског рејона (са Смедеревским годоминским пољем)

Антропогени:

- **Винча** - археолошки локалитет “Бело Брдо”, највеће и најцеловитије истражено неолитско насеље у Европи. Изузев једнодневних излета које организује туристичко друштво Гроцке и ученичких екскурзија налазиште није довољно искоришћено.
- **Грочанска чаршија** – културно-историјска целина (категорисана одлуком из 1979. године) у централној зони градског насеља Гроцка. Иако запуштена и временом промењена и данас је основ за препознавање културног и урбаног идентитета Општине, те сходно томе туристички потенцијал.
- **Културно-историјски споменици** – категорисани у односу на значај: од изузетног значаја (1), од великог значаја (4), споменици културе (12), археолошка налазишта (4), сакрални објекти (5) и основ за могуће регионалне и локалне туристичке итинерере.
- **Аутопут и Via Militaris** – геостратешка изузетно важна веза са северним и јужним деловима Европе чини основ за развој транзитног туризма уз

потребу подизања атрактивности понуде Општине. Истовремено аутопут чини брзу везу са даљим регионалним окружењем и могућим туристичким потенцијалима са којим треба остварити туристичко кластерисање и јединствену понуду. Историјски важна веза Европе са Малом Азијом преко *Via Militaris* (Београд-Смедерево-источна Србија) и даље је атрактивна саобраћајница и подједнако значајан правац повезивања општине Гроцка са ширим окружењем.

- **Викенд насеља** – место повременог боравка излетника из Београда и околних општина. Такође и могући смештајни потенцијал за будућу туристичку понуду.
- **Пристаниште и марина на Дунаву** - налазе се у градском насељу Гроцка. Тренутни капацитети и прилазни путеви нису адекватни. Последњих година је повећан број туристичких бродова који плове Дунавом кроз Србију, а тиме и Гроцку, те је неопходност употребног активирања оваквог објекта приоритетна.

Основни **проблеми и ограничења** планског подручја за развој туризма највише су везани за: низак ниво управљања развојем туризма; невалоризоване туристичке потенцијале; неуређеност и неопремљеност јавних површина и објеката за боравак и рекреацију посетилаца; непостојање визиторских центара; низак ниво комуналне опремљености у селима; неизграђена техничка инфраструктура и недовољна покривеност простора јавним путевима са савременим коловозом; низак ниво маркетиншке продорности на национално и регионално тржиште; бесправну и непланску изградњу, недостатак регионалне сарадње, недовољан број смештајних објеката, лоше стање појединих историјски важних објеката, непостојање адекватне туристичке понуде у оквиру АП Београда, као и недовољна едукација грађана о значају туристичке привеле за развој целокупног подручја.

3. КОНЦЕПЦИЈА РАЗВОЈА ОДРЖИВОГ ТУРИЗМА

Основно стратешко опредељење је да одрживи развој туризма представља значајну развојну перспективу проибаља општине Гроцка, који се заснива на: функционалном умрежавању туристичке привреде и активности на ширем регионалном нивоу и интерној организацији туристичке привреде и активности на локалном нивоу. На основу овога могу се издвојити потенцијалне туристичке зоне које обухватају тачке од значаја за туризам.

Одрживи туризам подразумева развој туристичке привреде у складу са капацитетима животне средине. Са једне стране циљ овакве концепције је упознавање великог броја посетилаца са туристичким вредностима овог подручја и активирање осталих комплементарних делатности које би омогућиле развој туризма или би биле његова последица (виноградарство, шумарство, производња здраве хране, и др.), док би са друге, ове активности биле организоване на начин да не угрозе еколошку равнотежу простора.

Општина Гроцка није успела да валоризује своје туристичке потенцијале који се могу сагледати преко туристичких тачака и репера, повезаних преко доминантног Дунавског правца који повезује археолошко налазиште "Винча"-Ритопек"-

Грочанску аду са узводним и низводним туристичким реперима. Наведени туристички правци су такође међусобно повезани и у њима се налази низ туристичких репера: Грочанска чаршија, манастир у Бегаљици, угоститељски објекти, пристаништа, природне плаже и аде на Дунаву итд.

Имајући ово у виду, основно стратешко опредељење је да одрживи развој туризма представља значајну развојну перспективу подручја општине Гроцка, те се основна концепција развоја туризма заснива на:

1. функционалом умрежавању туристичке привреде и активности на ширем **регионалном нивоу** и то:
 - а) Европски ниво:**
 - Дунав (саобраћај, марина и др.)
 - Винча (светско културно наслеђе)
 - Културне сразе на Дунаву– Винча-Лепенски вир-Кладово-даље
 - Европске бицикличке стазе уз Дунав
 - Саобраћајни коридор X
 - б) Национални (регионални) ниво:**
 - Сарадња са суседним и даљим општинама (Ковин, Панчево, Смедерево...)
 - Заједничка понуда на домаћем и иностраном тржишту
 - Потенцијални бањски туризам и повезивање са Младеновцем
 - с) Ниво Београдског метрополитена (регионално-локални):**
 - Излетиште посетилаца из Београда и Смедерева
 - Викенд насеља уз Дунав
 - Уклопљеност у Београдску туристичку понуду

2. интерној организацији туристичке привреде и активности на **локалном нивоу**:
 - а) Ниво општине Гроцка:**
 - Локални итинерери везани за културне и природне вредности
 - Локалне манифестације
 - Локална организација туризма

На основу овог могу се издвојити потенцијалне **туристичке зоне** које обухватају тачке од значаја за туризам:

1. зона око археолошког комплекса Бело брдо – Винча,
2. зона градског насеља Гроцка,
3. подунавска зона – од Винче до границе са Градом Смедерево,
4. зона аутопута.

Планска концепција, на основу РПП АП Београда [1], се заснива на томе да се поред интензивирања радова на реконструкцији и уређењу највреднијих целина и објеката културног наслеђа, а потом и обезбеђења дела прихода од туризма за инвестиције у заштиту наслеђа, обезбеди и анимација и презентација наслеђа туристима, као и садржаји и догађаји који омогућују адекватно активирање и

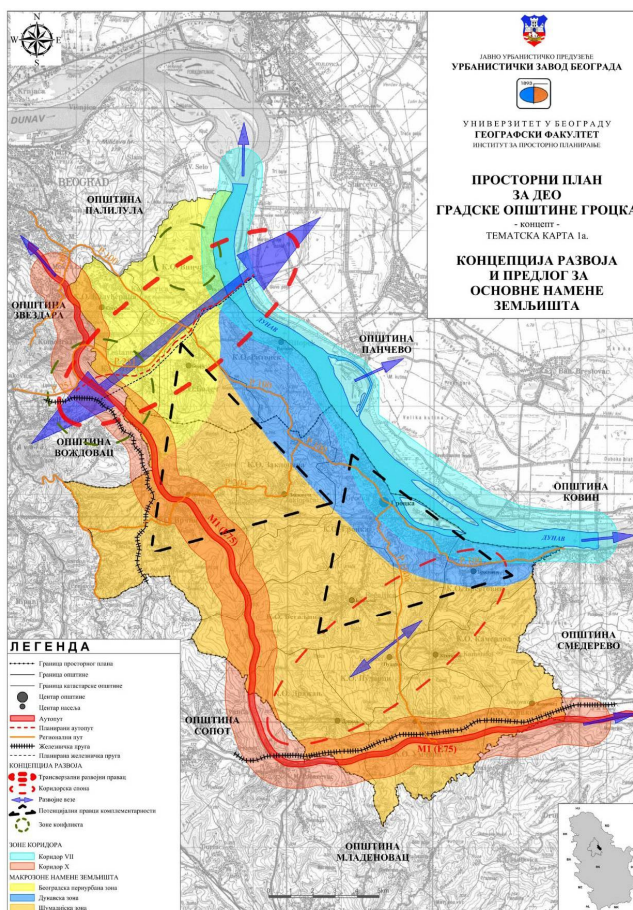
коришћење тих простора. За јачање урбаног идентитета и аутентичности културног идентитета Београда приоритет би требало да има реконструкција и уређење очуваних целина традиционалних центара руралних насеља и њихово укључивање у туристичку понуду Града, кроз понуду домаћинског туризма и трпезе, пољопривредних активности и заната, обичаја, светковина, наивне уметности и др.

Генерално, општина Гроцка може да развија излетнички, етно, транзитни, спортски, наутички, едукативно-научни и ловни туризам, уз потенцијално активирање бањског и лечилишног туризма. Уређење и развој пунктова на Дунаву у функцији међународног туризма, путничко пристаниште/марина у Гроцкој, пункт и визиторски центар код Винче и туристички пункт код Гроцке, развојни потез ка Југову-Смедереву је основ развоја ове гране привреде. Неопходност повећања смештајних капацитета се не заснива на отварању великих комплекса већ на активирању приватног смештаја и изградње мањих туристичких објеката [3].

Иако ће се десна обала и шири појас фрагментарно активирати, плански ће се развој усмеравати на зону археолошког налазишта "Винча", Ритопек, Гроцку и делу обале према Брестовику. Пажњу треба посветити природним плажама и Грочанској ади као местима рекреативног и излетничког туризма. Наравно, Дунав је пловна саобраћајница чији потенцијал још увек није искоришћен.

Простор општине Гроцка оцењен је као повољан за развој излетничког туризма, екскурзионог туризма, дечјег и омладинског туризма, културно-манifestационог и наутичког туризма (након иградње марине Гроцка). Просторна организација развоја туризма општине Гроцка вршиће се преко тзв. **Дунавског правца** са посебном понудом. Обнова и програмско оплемењивање грочанске чаршије и мањих објеката од културног и туристичког значаја треба да добије свој пуни замах. Наутички туризам ће бити потенциран изградњом марина у Београду, Гроцкој и Смедереву са туристичким и рекреативним програмом. У општини Гроцка планира се изградња спортско-рекреационог центра затвореног и отвореног типа, за развој дворанских спортова и рекреације. У подручју реке Дунав подесни су услови за развој наутичких и мото-наутичких спортова.

Генерално, општина Гроцка задржава излетнички, етно, транзитни, спортски, наутички, едукативно-научни и ловни туризам, уз потенцијално активирање бањског и лечилишног туризма. Уређење и развој пунктова на Дунаву у функцији међународног туризма, путничко пристаниште/марина у Гроцкој, пункт и визиторски центар код Винче и туристички пункт код Гроцке, развојни потез ка Југову-Смедереву је основ развоја ове гране привреде.

Слика 1: ППО Градске општине Гроцка – Концепција развоја [2]

Неопходност повећања смештајних капацитета се не заснива на отварања великих комплекса (рисорта) већ на активирању приватног смештаја и изградње мањих туристичких објеката. За очекивање је да се задржи излетнички карактер туристичке понуде уз повећање профита кроз понуду *на локацији* и подизање атрактивности које би привукле потенцијалне туристе. [2]

На основу свега дефинисана су **приоритетна решења реално остварива у наредних неколико година, и то:**

1. Пројекат **База података о туристичким вредностима Општине.**
Евидентирање и валоризовање природних и антропогених туристичких репера и вредности и дефинисање стратегије развоја туризма у Општини. Израда Студије/стратегија развоја туризма Општине.
2. Пројекат **Активирање обале Дунава у туристичке сврхе.** Укључење у заједничку туристичку понуду на Дунаву и уређење приобаља у атару села Ритопек за спорт, рекреацију и угоститељске услуге.

3. Пројекат *Уређење пристаништа у градском насељу Гроцка*.
4. Пројекат *Итинерери*. Пuteви вина, дунавске стазе, културни итинерери и др. на локалном нивоу и на интеррегионалном нивоу.
5. Пројекат *Европски пројекти*. Организовано укључивање (самостално или заједно са ослим подунавским општинама и градовима и Градом Београдом) у европске пројекте нарочито на Дунаву и аплицирање код домаћих и европских структурних фондова за успостављање трансрегионалне сарадње.
6. Пројекат *Маркетинг и информациона база туризма*. Организовани наступ на домаћем и иностраном тржишту, самостално и заједно на нивоу АП Београда. *Едукација органа управе и грађана о развоју туризма*.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Регионални просторни план АП града Београда *Сл. лист града Београда, бр. 38/2011*, Београд, **2011**.
- [2] Просторни план дела градске општине Гроцка, *Сл. лист града Београда, бр. 54/2012*, Београд, **2012**.
- [3] Лукић Б., Филиповић Д., Шећеров В., Обрадовић-Арсич Д. (2011): **Могућности коришћења приобаља Дунава у општини Гроцка**, Зборник радова са скупа „Планска и нормативна заштита простора и животне средине“, Асоцијација просторних планера Србије и Географски факултет Универзитета у Београду, Београд, стр.395–401

SUSTAINABLE TOURISM DEVELOPMENT OF THE LOCAL COMMUNITY – EXAMPLE OF MUNICIPALITY OF GROCKA

Summary: *The paper explains the terms sustainable tourism and its role in the overall development of the local territory. The municipality of Grocka was chosen because several of its specificities. In addition to natural and anthropogenic resources that can be divided into several levels (range), it is an integral part of the largest tourism market in Serbia (Belgrade). Based on thorough analysis, using a clear methodological framework and indicators, the authors provide suggestions for the spatial organization of tourism in the territory of the municipality, the planning concept and the types of tourism, aiming to improve the economic balance of the local government and therefore its overall development potential and perspective*

Keywords: *Sustainable development, tourism, spatial planning, local government, integration*